

the structure and principles of operation of that special dictionary and reveals the editorial principles that have led to the construction of the dictionary and the makeup of the individual entries.

Keywords: Hungarian–Hungarian dictionary, Termini, lexicography, contact varieties of Hungarian.

M. PINTÉR TIBOR
Károli Gáspár Református Egyetem

SZEMLE

Kertész András – Moravcsik Edit – Rákosi Csilla szerk., Current Approaches to Syntax. A Comparative Handbook

Comparative Handbooks of Linguistics 3. Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2019. 616 lap

1. A mondatban különösen izgalmas terület mindazok számára, akik az egymással ütköző nézőpontok, elméletek összehasonlításában örömeiket lelik. E ritka emberfajta-hoz nemcsak a mondatban kutatóinak egy részét sorolhatjuk (más részük kiválóan megelégszik egy számára vonzó elmélet alkalmazásával), hanem a tudományfilozófusokat is, akik szeretnek rákérdezni a tárgy tudományos kutatás lehetőségfeltételeire, a tudás mibenlétére, rámutatni a nyelvészeti elméletek filozófiai alapjaira, a bennük rejlő esetleges önelentmondásokra, és így tovább. KERTÉSZ ANDRÁS, MORAVCSIK EDIT és RÁKOSI CSILLA monumentális kézikönyve azt a szándékot látszik tükrözni, hogy a mondatban elméletalkotói és a tudományfilozófusok között konstruktív párbeszéd alakuljon ki. Egyrészt a tárgy tudományos elméletek elmélyítése, konzisztensebbé tétele érdekében, másrészt mert a nyelvre, a nyelvtudásra (végső soron az emberre) való rákérdezés szükségképpen nemcsak a nyelvészet, hanem a filozófia illetékességi körébe is tartozik. Az alábbiakban előbb a kötet általános koncepcióját tárgyalom (2.), majd a kézikönyv két fő tartalmi egységéről szólok: a mondatban elméleteket bemutató I. részből (3.) és a metaelméleti tanulmányokat tartalmazó II. részből (4.). A recenziót összegző és kitekintő megjegyzések zárják (5.).

2. Összehasonlíthatóak, összemérhetőek-e a mondatban elméletek, vagy minden elmélet egy külön világ, amely kizárólag a saját törvényeinek engedelmeskedik és a saját maga által elfogadott kritériumok szerint engedi meg értékelését? A szerkesztők alapállása optimista: lehetséges és hasznos tevékenység a szintaxis elméleteit összehasonlítani. Lehetséges egyrészt azért, mert mindannyian a mondatban foglalkoznak, ezért számot kell adniuk (egyebek mellett) a szavak kiválasztásáról és sorberendezésük lehetőségeiről. Másrészt azért is, mert a mondatban elméletalkotás olyan célirányos tevékenység, amely bizonyos adatok alapján, bizonyos fogalmi eszközök alkalmazásával bizonyos célok elérésére törekszik, és kritériumokat is meghatároz a siker kiértékeléséhez. És hasznos azért, mert csak így tudjuk pontosan megállapítani, hogy valójában miben és hogyan is különböznek az elméletek az adatok, a célok, az eszközök és a kiértékelési szempontok

mentén (l. MORAVCSIK 2019: 2–3). Ennek megfelelően a kötet I. részében bemutatott mondattani elméletek képviselőitől a szerkesztők azt kérték, hogy térjenek ki az említett négy szempontra. További elvárás volt, hogy ismertessék a szerkesztők által megadott angol mondatnak (*After Mary introduced herself to the audience, she turned to a man she had met before* 'Miután Mária bemutatkozott a közönségnek, egy olyan férfihoz fordult, akivel korábban már találkozott') az adott elméletben való elemzését.

A kötet igazi újdonsága azonban az a korábban megjelent hasonló kézikönyvekhez képest (pl. HEINE–NARROG szerk. 2010; KISS–ALEXIADOU szerk. 2015), hogy a mondattani elméleteket bemutató I. részt egy olyan II. rész követi, amely metaelméleti, tudományfilozófiai tanulmányokat tartalmaz. Míg a szintaktikai elméletek tárgyai nyelvi jelenségek, addig a metaelmélet tárgyai a szintaktikai elméletek. Egy metaelmélet többek között elemezheti a szintaktikai elmélet szerkezetét, módszertani eszközeit, adatkezelési gyakorlatát, és kifejtetté teheti implicit előfeltevéseit (l. MORAVCSIK 2019: 3). Az I. részen végigvonuló szempontok révén is, de különösen a II. résznek köszönhetően a könyv lényegében egy metaelméleti vállalkozás (KERTÉSZ–RÁKOSI 2019b: 573). Mivel azonban nemcsak tárgy tudományos, hanem metaelméleti szinten is különféle megközelítések léteznek, a cél nem egy adott metaelméleti nézőpont propagálása, hanem a metaelméletileg reflektált tárgy tudományos kutatás előmozdítása (KERTÉSZ–RÁKOSI 2019b: 578).

A kötettel kapcsolatos általános megjegyzésem, hogy látenszen ugyan, de a nyelv formális-modularista felfogását kezeli kiindulópontként; ezzel is összefüggésben igen nagy teret ad a generatív grammatikának és az indokoltnál kevesebbet a funkcionális-kognitív nyelvészetnek (szűkebben: a használatalapú konstrukciós nyelvtannak). Az említett modularista felfogás érhető tetten például a szerkesztői bevezető tanulmány következő megjegyzésében, amely a szintaxis és a szemantika viszonyára vonatkozik: „a szintaktikai szerkezet egyfelől leírható a szemantikától és a fonológiától függetlenül, másfelől úgy, mint amely közvetít a jelentés és a fonetikai forma között, azaz interface kapcsolatokra való hivatkozással” (MORAVCSIK 2019: 4, ford. I. A.). Fel sem merül itt az a kétségkívül radikális – de a kognitív nyelvészetben belül sok követőre találó – elgondolás, amely nemcsak a szavakat és más elemi jeleket, hanem a mondat szerkezeteket is szemantikai és fonológiai pólus szimbolikus kapcsolataként értelmezi, külön szintaktikai reprezentációs szint nélkül (l. LANGACKER 2005). A metaelméleti tanulmányok mindegyike részben vagy egészben a generatív nyelvészetrel foglalkozik – egyébként jobbára igen kritikusan szemlélve annak felfogását –, miközben egyetlen fejezet tárgyalja érdemben a konstrukciós nyelvtant mint a chomskyánus megközelítés koherens alternatíváját, egyfajta rivális paradigmát (KORNMESSER 2019).

3. A mondattani elméleteket az I. rész a szerzők (többszerzős cikk esetén az első szerző) nevének ábécérendjében ismerteti. Ez egy méltányos gesztus a szerkesztők részéről, ugyanakkor némiképp megnehezíti az elméletek közötti tájékozódást – a kötet szerkezete nem tükrözi azt, hogy mely modellek állnak közelebb egymáshoz, melyik értelmezhető úgy, mint egy másik elméletre adott válasz vagy annak továbbfejlesztése stb. Sorrendben a következő elméletekről esik szó: kognitív nyelvtan, konstrukciós nyelvtan, egyszerűbb szintaxis, lexikai-funkcionális grammatika (LFG), a Decathlon Modell, minimalista program, a Jackendoff-féle párhuzamos architektúra, használatalapú nyelvtan, optimalitáselméleti szintaxis, funkcionális diskurzusnyelvtan, fejközpontú frázis-

struktúra-nyelvtan, függőségi nyelvten, kombinatorikus kategoriális nyelvten. Jelentős, a szerkesztői bevezetőben is említett hiány a Halliday-féle funkcionális nyelvten kimaradása. A kötet nem törekszik teljességre, és nem célja az egyes elméletek egymáshoz képest történő kiértékelése sem (l. MORAVCSIK 2019: 2).

A kötetnek ez a része meglehetősen átfogó képet ad a tájékozott olvasónak a mondatnyi elméletekről. A „tájékozott” jelző azonban indokolt: számos olyan fejezettel találkozunk, amelynek feldolgozása jelentős nyelvészeti előképzettséget igényel. Ide tartozik például a kognitív nyelvtenről szóló rész (amelyet sajnálatos módon nem az elmélet alkotója, RONALD LANGACKER, hanem CRISTIANO BROCCIAS jegyez). Ebben többek között kifejtetlen marad a *baseline* (kb. ’jelöletlen kiindulópont’ vagy ’alapbeállítás’) fogalma, így egyes alfejezetek nemigen válnak érthetővé, hiányzik továbbá annak a nyelvelméleti vízióknak az elegáns, érvelő kifejtése is, amely a langackeri elmélet fő vonzerejét adja. NORBERT HORNSTEINnek a minimalista programról szóló fejezete retorikailag gondosan kimunkált mű, ugyanakkor valószínűleg teljességgel érthetetlen azoknak, akik a kormányzás és kötés elmélettel (Government and Binding Theory, GB) nem ismerkedtek meg alaposan. Érdemes lett volna tehát egy külön fejezetben ismertetni a kormányzás és kötés elméletet, amelynek – mint HORNSTEIN (2019: 192) rámutat – a minimalista program nem annyira alternatíváját nyújtja, hanem inkább a GB-ben megfogalmazott elemzések, összefüggések még alapvetőbb elvekből való levezetésére törekszik.

A jelen recenzióban nincs mód kitérni minden fejezetre, így a továbbiakban azokkal a fejezetekkel foglalkozom röviden, amelyeket leginkább a magyar olvasó figyelmébe ajánlok. A konstrukciós nyelvten RUI P. CHAVES ismerteti, jól követhető formában mutatva be azt a nézetet, amely lexikon és szintaxis között kontinuumot tételez, a mondat szerkezeti mintázatokat is tanult forma-jelentés párként (konstrukcióként) értelmezi. Nagy hangsúlyt helyez a konstrukciók kölcsönhatására, például arra, hogy az angol *laugh* ’nevet’ ige (mint lexikális konstrukció) számos mondat szerkezeti konstrukcióval összeegyeztethető: részt vehet intranszítív, tranzitív, rezultatív, okozott mozgást kifejező stb. mintázatokban is. Amikor egy adott mondat több konstrukciót is megvalósít (pl. a *She laughed herself to tears* ’A lány könnyesre nevette magát’ az álreflexív rezultatív konstrukciót és a *laugh* lexikális konstrukciót egyaránt megvalósítja), akkor a jelenség konstrukciós nyelvten elemzését CHAVES (2019: 53) ahhoz hasonlítja, mintha több átlátszó fóliát helyeznénk ugyanarra a mondatra, amelyek mást és mást árulnak el róla. Magam ugyanezzel a hasonlattal éltem konferencia-előadásokon, amikor a magyar mondat többdimenziós hálózatként való elemzését ismerttettem (l. IMRÉNYI 2017). A CHAVES által alkalmazott konstrukciós nyelvten ugyanakkor egy nagy mértékben formalizált – számítógépes nyelvészeti használatot megcélzó – keret, amely az LFG-ben is használatos eszközzel, attribútum-érték mátrixokkal írja le a konstrukciókat (magyarul a konstrukciós nyelvten hasonló formalizálásához vö. KÁLMÁN 2001).

Kiváló, gondolatébresztő fejezetnek tartom a használatalapú nyelvtenről szóló tanulmányt (LAURY–ONO 2019), amely a PAUL HOPPERTől eredő emergens nyelvten és az interakciós nyelvészet felfogását ismerteti. Az e megközelítéseket követő nyelvészek ragaszkodnak ahhoz, hogy elemzéseiket ténylegesen előforduló nyelvi adatokra alapozzák, különös tekintettel a mindennapi beszélgetésekre, az írott nyelvi elfogultság (written language bias) elkerülése érdekében. Előszeretettel használnak videófelvételeket, mivel az emberek nyelvi tevékenységét a testesült cselekvés (embodied action) keretében értelmezik, multimodális természetük szerint. A szerkezeti leírásban a szintaxis mellett a prozódia

és a nemverbális csatornákra is tekintettel vannak, a funkció leírása pedig szemantikai, diskurzusbeli, társas és interakciós dimenziókra hivatkozik. Amit e fejezetből hiányoltam, az a kognitív nyelvészethez való szorosabb kapcsolódás. Elmarad annak a kifejtetté tétele, hogy a használatalapú konstrukciós nyelvtan keretében mindezek a belátások érvényesíthetők, a konstrukciós nyelvtani keret megfelelő háttérrel ad a multimodális konstrukciók kutatásához (vö. STEEN–TURNER 2013). A fejezet erősen rendszerkritikus hangvételű, a szerzők kritikai reflexió tárgyává teszik a szerkesztők által elemzésre szánt mondatot is, rákérdevezve annak előfordulási valószínűségére.

TIMOTHY OSBORNE-nak a függőségi nyelvtanról szóló fejezete a szerző más írásaihoz hasonlóan azért (is) érdemel figyelmet, mert az összetevős szerkezeti elemzéssel szemben úgy érvel a mondat függőségi elemzése mellett, hogy az összetevős szerkezeti elemzést követők bevett eszköztárát alkalmazza; mintegy saját fegyvereiket fordítja ellenük. Mint kimutatja, az olyan tesztek, mint a topikalizáció, a névmással való behelyettesítés vagy a redukált válaszok vizsgálata valójában a mondat függőségi elemzését támogatják. Egy mondat függőségi nyelvtani leírása nemcsak egyszerűbb tehát (azáltal, hogy jóval kevesebb csomópontot tartalmaz, mint az összetevős szerkezeti ágrajz), hanem pontosabb is annál.

4. Mint fentebb utaltam rá, a metaelméleti tanulmányokat közlő II. részben aránytalannak érzem a chomskyánus generatív nyelvészetre irányuló figyelmet. Ez a figyelem korántsem annak szól, hogy a tanulmányok szerzői azonosulnának CHOMSKY felfogásával, épp ellenkezőleg, a fejezetek bővelkednek a kritikai észrevételekben. Többnyire kevés figyelmet kap azonban a (holista vagy funkcionális) kognitív nyelvészet mint alternatíva. Mintha egyes szerzők úgy vélnék, hogy „nyelvészet” és „generatív nyelvészet” közé egyenlőségelet lehet tenni, ezért jobb híján a generatív grammatikát igyekeznének megreformálni, de olyan módon, ami bizonyosan szétfeszíti annak kereteit.

Ennek kirívó példája PHILIP CARR írása, aki szerint „a szintaktikai tudás autonóm tanulmányozása szociális konvenciók tanulmányozása”, ezért „az autonóm generatív szintaxis nem természettudomány” (CARR 2019: 423, ford. I. A.). A probléma ezzel a megfogalmazással az, hogy ha a generatív nyelvtan úgy konstruálja meg a saját tárgyát, hogy az egy biológiai létező, akkor a saját maga szempontjából evidens, hogy természettudománynak kell vallania magát. A kutatás tárgyának másfajta megkonstruálása természetesen lehetséges, sőt indokolt is, de az így kibontakozó kutatás már nem (chomskyánus) generatív nyelvészet lesz, hanem valami más. Ugyanakkor a fejezet – többek között SAMPSON (2005)-re és TOMASELLO (2001)-re hivatkozva – számos lényeges megállapítást tesz. Hangsúlyozza például a generatív állásponttal szemben, hogy a nyelvelsajátítás induktív úton, a nyelvi tapasztalatok általános kognitív képességekkel történő feldolgozásával (ilyen pl. a másik ember intencióinak felismerése vagy az analógia) igenis lehetséges, az input szegénységére vonatkozó generatív érv (argument from the poverty of the stimulus) ingatag lábakon áll. Ahogyan TOMASELLO írja, a nyelvi szimbólumok elsajátítása „a felnőttekkel való társas interakciók mellékterméke, nagyon hasonlóan ahhoz, ahogyan a gyermek számos más kulturális konvenciót megtanul” (TOMASELLO 2001: 135; idézi CARR 2019: 434, ford. I. A.).

ESA ITKONEN cikke szintén „a (generatív) nyelvészet természettudomány” tézist vonja bíráló alá, ezúttal hermeneutikai nézőpontból. A hermeneutika éles különbséget tesz a természettudományok és a humán tudományok (Geisteswissenschaften) között:

„azzal, hogy a szociológusok vagy a nyelvészek párbeszédbe elegyednek kutatásuk tárgyával [...], az utóbbi megszűnik tárgynak lenni és technikai értelemben társ-alannyá [co-subject] válik” (ITKONEN 2019: 444, ford. I.A.). Míg CHOMSKY (2011: 26) a nyelv szerkezeti leírását egy hópehely leírásához hasonlítja, ITKONEN rámutat, hogy a hópehelyek nem tudják leírni sem egymást, sem saját magukat. Ezzel összhangban hangsúlyozza a szabályok társas megalapozottságú, normatív természetét, szemben a természettudományos törvényekkel: „a nyelvészek által vizsgált beszélők elkövetnek hibákat, miközben a fizikusok által vizsgált természeti objektumok nem hibáznak. A fizika adatai szükségképpen nem normatívak” (ITKONEN 2019: 459, ford. I. A.). ITKONEN fejezetének és talán az egész kötetnek leginkább mosolyt fakasztó része CHOMSKY elméletét dekonstruálja: CHOMSKY-idézeteket szembesít egymással, és kimutatja a közöttük feszülő ellentmondásokat (ITKONEN 2019: 457–463).

KERTÉSZ ANDRÁS és RÁKOSI CSILLA tanulmányának egyik fő állítása (The uncertainty of syntactic theorizing 'A szintaktikai elméletalkotás bizonytalansága'), hogy „a generatív szakirodalomnak azok a javaslatok, amelyek a nyelvészet érett empirikus tudománnyá válására irányultak, nem a természettudományok működőképes és általánosan elfogadott normáin alapulnak, hanem az analitikus tudományfilozófia sztenderd elméletének divatjamúlt és tarthatatlan elgondolásain” (KERTÉSZ–RÁKOSI 2019a: 470, ford. I. A.). A szerzők a nyelvészeti elméletalkotás hatékonyságának és megbízhatóságának zálogát a tárgytudományos és a metatudományos vizsgálat szoros összehangolásában, nyelvészek és tudományfilozófusok együttműködésében látják (i. m. 491).

A kötet egyik kulcsfejezete számomra STEPHAN KORNMESSERÉ, aki a generatív grammatikát és a konstrukciós nyelvtant (annak kognitív nyelvészeti kidolgozásait) mint két rivális paradigmát mutatja be. KUHNra és LAKATOSra hivatkozva rámutat a generatív grammatika olyan elemeire, amelyek immunisak az empirikus cáfolattal szemben, és védőövet képeznek az elmélet magja körül. Összeveti a generatív grammatika és a konstrukciós nyelvtan elméleti, módszertani és empirikus komponenseit, amelyek a nyelv két homlokegyenest eltérő megközelítését vetítik elénk. Mindez módszertani, sőt szemantikai összemérhetetlenséget is eredményez (KORNMESSER 2019: 516). KORNMESSER (2019: 517) szerint a generatív grammatika és a konstrukciós nyelvtan „együttesen létező paradigmák, amelyek szinte ugyanazon kutatási kérdések megválaszolásában versengenek” (ford. I. A.).

Végül PETER LUDLOW fejezetéből azt az idevágó gondolatot érdemes kiemelni, miszerint „az elméleti keretek általában azért szűnnek meg létezni, mert már nem a leggyümölcsözőbbek a kutatók számára meghatározott céljaik elérése érdekében – és nem azért, mert »megcáfolták« volna őket” (LUDLOW 2019: 545, ford. I. A.).

5. KERTÉSZ ANDRÁS, MORAVCSIK EDIT és RÁKOSI CSILLA kézikönyve hatalmas és előremutató vállalkozás, amely jelentősen hozzájárulhat a mondattani elméletek továbbfejlődéséhez. Segítheti a mondattan erre fogékony kutatóit nemcsak abban, hogy egymást (a más keretekben dolgozókat) jobban megismerjék, hanem abban is, hogy saját magukra, kutatói tevékenységükre fokozottan reflektáljanak, és ehhez a tudományfilozófia segítségét is igénybe vegyék. Mindazonáltal magam némi szkepszissel tekintek a jövő felé. Úgy tűnik, KERTÉSZ és szerkesztőtársai abból indulnak ki, hogy a tudományos munka olyan racionális tevékenység, amelyben a különböző területek szakértői egymásra vannak utalva

és ezért érdekükben áll együttműködni. Egyes elméletek ugyanakkor felfoghatók olyan játékokként is, amelyeket a játszótársak a saját megállapodásuk szerinti szabályokat követve – a más asztaloknál folyó eseményeket és a játékba beleszólni akarókat ignorálva – önfeledten játszanak mindaddig, amíg ehhez egymástól és a külvilágtól kellő megerősítést kapnak. Hogy mégis egy optimista megjegyzéssel zárjam, a jövő útja az lehet – és ebben látom a tudományfilozófia szerepét is –, ha bizonyos asztalokról kiderül, hogy összetolhatóak (mások pedig elszigetelődnek), és ez a jelenleginél szélesebb körű együttműködést, illetve konszenzust eredményez.

Hivatkozott irodalom

- CARR, PHILIP 2019. Syntactic knowledge and intersubjectivity. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 424–439.
- CHAVES, RUI P. 2019. Construction Grammar. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 49–96.
- CHOMSKY, NOAM 2011. Opening remarks. In: MASSIMO PIATTELLI-PALMARINI – PELLO SALABURU – JUAN URIAGEREKA eds., *Of minds and language: A dialogue with Noam Chomsky in the Basque country*. Oxford University Press, Oxford. 13–32.
- HEINE, BERND – HEIKO NARROG szerk. 2010. *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Oxford University Press, Oxford.
- HORNSTEIN, NORBERT 2019. The stupendous success of the Minimalist Program. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 187–214.
- IMRÉNYI ANDRÁS 2017. Az elemi mondat viszonyhálózata. In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerk., *Nyelvtan. A magyar nyelv kézikönyvtára 4*. Osiris Kiadó, Budapest. 664–760.
- ITKONEN, ESA 2019. Hermeneutics and generative linguistics. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 441–467.
- KÁLMÁN LÁSZLÓ 2001. *Konstrukciós nyelvtan*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KERTÉSZ, ANDRÁS – MORAVCSIK, EDIT – RÁKOSI, CSILLA szerk. 2019. *Current Approaches to Syntax. A Comparative Handbook*. Comparative Handbooks of Linguistics 3. Walter de Gruyter, Berlin–Boston.
- KERTÉSZ, ANDRÁS – RÁKOSI, CSILLA 2019a. The uncertainty of syntactic theorizing. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 469–492.
- KERTÉSZ, ANDRÁS – RÁKOSI, CSILLA 2019b. Conclusions: On the use of the comparison of syntactic theories. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 573–581.
- KISS, TIBOR – ALEXIADOU, ARTEMIS eds. 2015. *Syntax – theory and analysis. An international handbook*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 42/1. De Gruyter Mouton, Berlin.
- KORNMESSER, STEPHAN 2019. The multiparadigmatic structure of science and generative grammar. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 493–520.
- LANGACKER, RONALD W. 2005. Construction grammars: cognitive, radical, and less so. In: FRANCISCO J. RUIZ DE MENDOZA IBÁÑEZ – M. SANDRA PEÑA CERVEL eds., *Cognitive Linguistics: internal dynamics and interdisciplinary interaction*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York. 101–162.
- LAURY, RITVA – TSUYOSHI, ONO 2019. Usage-based Grammar. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 241–262.
- LUDLOW, PETER 2019. The philosophy of generative linguistics: best theory criteria. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 521–547.
- MORAVCSIK, EDIT 2019. Introduction. In: KERTÉSZ–MORAVCSIK–RÁKOSI szerk. 2019: 1–20.
- SAMPSON, GEOFFREY 2005. *The 'Language Instinct' Debate*. Continuum, London.

- STEEN, FRANCIS – TURNER, MARK 2013. Multimodal Construction Grammar. In: MICHAEL BORKENT – BARBARA DANCYGIER – JENNIFER HINNELL eds., *Language and the creative mind*. CSLI Publications, Stanford CA. 255–274.
- TOMASELLO, MICHAEL 2001. Perceiving actions and learning words in the second year of life. In: M. BOWERMAN – S. J. LEVINSON eds., *Language acquisition and conceptual development*. Cambridge University Press, Cambridge.

IMRÉNYI ANDRÁS
Eszterházy Károly Egyetem

Kuna Ágnes, *Nyelv, meggyőzés, gyógyítás*

A meggyőzés nyelvi mintázatai a 16–17. századi orvosi receptben

Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 210. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 202 lap

Az utóbbi években jelentősen megnövekedett azon nyelvtörténeti munkák száma, amelyek a nyelvi rendszer megismerése mellett a nyelvhasználat sajátosságait kívánják bemutatni. A középmagyar kor szövegeimlékei kiváló alapjai lehetnek az ilyen vizsgálataknak, s kellő kritikával lehetővé teszik az általános érvényű megfigyeléseket éppúgy, ahogyan a finomabb, az egyes nyelvhasználói csoportok, illetve szövegtípusokhoz kapcsolódó sajátosságok leírását is. A nyelvtörténeti tények megállapítása mellett különösen értékes, ha a diakrón jelenségeket össze tudjuk kapcsolni a szinkrón szövegekkel, felismerve azt, hogy nyelvünkben a jelen és a múlt között nemcsak a nyelvi elemek, hanem a nyelvhasználat sajátosságai és törvényszerűségei is kapcsolatot teremtenek.

KUNA ÁGNES azon kutatók közé tartozik, akik munkájukkal ezt a kapcsolatot kívánják feltárni és a maga változatosságában a szinkrónia és a diakrónia párhuzamaira rávilágítva a lehető legjobban bemutatni. Most megjelent könyvében azt a feladatot vállalta magára, hogy az orvosi nyelv, illetve a gyógyításhoz kapcsolódó kommunikáció sajátosságait, jelenségeit mutatja be történeti anyagon, párhuzamba, esetenként szembe állítva a jelenkori szövegekkel. A kiadvány a gyógyító kapcsolatban megjelenő meggyőző szándék és pozitív kommunikáció nyelvi mintázataira fókuszál, melyet a funkcionális kognitív pragmatika keretein belül (VERSCHUEREN 1999; TÁTRAI 2011, 2017) a magyar nyelvű orvosi irodalom legkorábbi szakaszának szövegeimlékein vizsgál.

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért nem elegendő e kapcsolat megértéséhez a jelenkor nyelvi anyagának vizsgálata, miért érdemes, illetve szükséges a gyógyításhoz kapcsolódó meggyőzés nyelvi jelenségeit a 16–17. századi nyelvemlékekben is vizsgálni. A szerző maga is tisztában van e kérdés létjogosultságával, s ezt a döntést bevezetőjében (11–17) meggyőző érvekkel indokolja. Véleménye szerint a történetiség bevonása ráirányítja a figyelmet a gyógyító kapcsolat folyamatjellegére, rávilágítva arra, hogy a manapság ismert és bizonyos mértékben leírt jelenségeknek és tényezőnek történeti gyökerei vannak. Ezen jelenségek diakronikus megfigyelése lehetővé teszi az általános tendenciák és az egyes korokban, kultúrákban, tipikus beszédhelyzetekben megjelenő mintázatok leírását is. Mindez pedig rávilágít arra, hogy a gyógyító kapcsolat nemcsak kísérője az orvoslásnak,